

Baltic Energy Partners

29.09.2006 / Tallinn

Austatud Riigikogu väliskomisjoni liikmed ja hr. Andres Kasekamp,

**Kommentaar Eesti Välispoliitika Instituudi koostatud uurimistööle
„Eesti energiajulgeolek Euroopa Liidu energiapoliitika kontekstis”**

Lugesin huviga Riigikogu väliskomisjoni tellimusel ja Eesti Välispoliitika Instituudi poolt koostatud uurimustööd „Eesti energiajulgeolek Euroopa Liidu energiapoliitika kontekstis”. Käsitletud valdkond on Eesti tuleviku seisukohalt äärmiselt oluline, mistõttu põhjalik, laiahaardeline ning sisuline analüüs on kindlasti hädavajalik. Arvestades teema kaalu ja olulisust pean vajalikuks juhtida Teie tähelepanu paarile aspektile antud uurimistöös.

Paar sõna enda tutvustuseks. Tulenevalt igapäevasest tööst olen Eesti ja Balti energeetika teemadega 8 aastat tihedas kokkupuutes olnud – perioodil 1998-2006 töötasin Eesti Energias (viimastel aastatel tegelesin peamiselt Balti elektrituru ning Estlinki merekaabli teemadega) ning alates 2006.a. kevadest olen partner energiakaubanduse ja – konsultatsioonidega tegelevas ettevõttes Baltic Energy Partners –, siis sooviksin Teiega jagada aruande lugemisel tekkinud mõtteid. Loodetavasti aitavad need kaasa sisulise arutelule selles Eesti seisukohalt väga olulises valdkonnas.

Antud uurimustöös kaks olulist, eelkõige elektrivaldkonda puudutavat aspekti, mille mitteamestamine võib viia poliitika kujundamisel ekslike järeldusteni.

- 1. Esiteks on töös välja jäänud Balti riikide tasemel kokkulepitava energiapoliitika ja selle mõju analüüs. Koostöö Balti tasandil on reaalselt eelduseks Eesti varustuskindluse tagamisel ja laiemalt ka Eesti seisukohtade läbisurumisel Euroopa Liidus.** Vabariigi Valitsus, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Energiaturu Inspeksioon peaksid võtma selge liidrirolli, et kujundada Balti riikide ühised seisukohad energiapoliitikas. Vastasel juhul ei ole Eesti võimeline Euroopa Liidu liikmena ellu viima oma poliitikat, sest näiteks elektrienergia import kolmandatest riikidest, uutesse tootmisvõimsustesse investeerimine ning uute elektriliste ühenduste loomine on tänasel päeval üle riigipiiride ulatuvate mõjuritega otsustusvaldkonnad. Seda tulenevalt riikide majanduste omavahelisest seotusest ning energia ühisturu

Baltic Energy Partners OÜ

loomisest Euroopa Liidu raames. Eestil, Lätil ja Leedul on energiapoliitikas olemas nii ühisosa kui ka selged erihuvid, kuna esindatakse piirkonda, mis erineb teistest Euroopa Liidu riikidest tugeva ühendatuse osas Venemaaga ning ühenduste ebapiisavuse osas Euroopa Liiduga.

2. **Teiseks on töös mitmeid ebatäpsusi ja faktivigu, mis annavad tunnistust mitte eriti põhjalikust elektrituruga seonduvast valdkonnauuringust.** (näiteks väidetakse ekslikult, et Eestis on tipuvõimsuste puudujääk ja neid ostetakse Venemaalt). Tunnetatav on ka see, et uuringu koostajad ei mõista terviklikult elektrituru toimimist ning selle mõjusid ettevõtete investeerimisotsustele uute võimsuste või ühendusliinide loomise osas. Siin oleks vajalik põhjalikum teemaanalüüs koostöös vastava valdkonna ekspertidega.

Kindlasti tuleb toetada uuringu autorite soovitusi jätkata energiavaldkonna julgeoleku aspektide analüüsi Euroopa Liidu ühisturu ning energiapoliitika kontekstis. Lisaks mainitud nafta ja maagaasile keskenduvale rahvusvaheliste energiakandjate turu võimaliku mõju analüüsile vajaks põhjalikumat analüüsi Venemaa (eelkõige Loode-Venemaa), Põhjamaade ning Poola elektriturgude arengud ning nende turgudega ühenduste loomise mõju Eesti elektrisüsteemile. Samuti tuleks eraldi analüüsida elektrisüsteemi varustuskindluse tagamise võimalusi regionaalselt (ühiselt Läti ja Leeduga) vs ise kõigeks valmis olla.

Energiat ja julget olekut soovides,

Peeter Pikk

Tel. +372 51 75 386

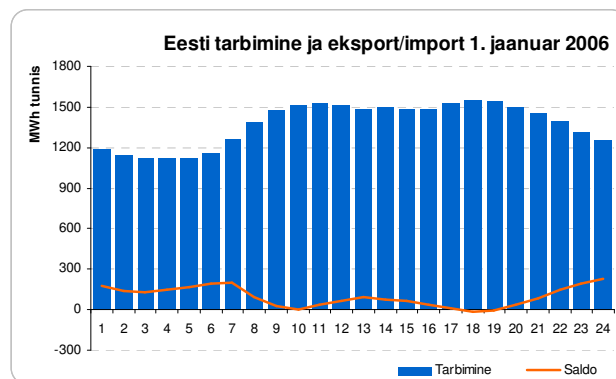
@ peeter.pikk@balticenergy.ee

Vene elektrienergia roll Eestis

Uurimustöös väidavad autorid, et:

1. „Elektrienergia osas on Venemaa korvanud Eesti tipuvõimsuste puudujääki stabiilselt, sõltumata kahe maa poliitilistest hetkeseisust”.
2. „Eesti elektrisüsteemi tipukoormuste puudujääke aitab katta Narva HEJ (võimsus 125 MW), mis praegu kuulub täies ulatuses Venemaale.”
3. „Elektri-alased lepingud Venemaaga. Paljud lepingud (võrgupinge tasakaalustamise, tipukoormuste tarbeks elektrienergia ostmise, Narva veehoidla kasutamise jm. lepped) on sõlmitud AS Eesti Energia ja Venemaa Föderatsiooni Ühendatud Energiasüsteemide vahel. /.../ Seega tuleks eelpoolmainitud lepingud Eesti energiajulgeoleku huvides sõlmida riigi tasandil.”

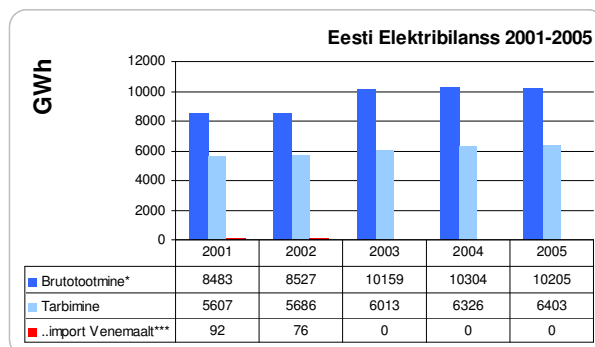
Kahjuks ei saa ühegi eeltoodud väitega nõustuda. Esiteks, Eestis ei ole tipuvõimsuste puudujääki. Ka käesoleva, 2006. aasta kõige suurema sisemaise tarbimisega päeval eksportis Eesti elektrienergiat Lätti. Tõsi küll, paaril tunni ostis Eesti elektrienergiat Lätist, kuid see oli tingitud eelkõige majanduslikust otstarbekusest, mitte tipuvõimsuste puudujäägist. Hoolimata gaasitarnete katkemisest Iru EJ-s, oli Narva Elektrijaamades reservis veel energiaplokke, millega oleks võinud vajadusel elektrienergiat toota.

Allikas: OÜ Põhivõrk

Tipukoormuste katmises teeb Eesti tihedat koostööd Lätiga. Põlevkiviplokkide paindlik energiatootmisvõime ning Läti hüdrojaamade kiirelt reguleeritava hüdroresursi kasutamine tagab elektritootmises vajaliku paindlikkuse mõlema riigi/ettevõtte jaoks.

Eesti ei impordi elektrienergiat Venemaalt ei tipuvõimsuste katmiseks ega muuks otstarbeks. Seda saab kontrollida ka Statistikaameti kodulehelt. Üllatust valmistab uurimistöös toodud väide, et Narva HEJ aitab katta tipuvõimsuste Eesti elektrisüsteemi tipuvõimsuste puudujääke. Eesti elektrisüsteemi süsteemihalduril ei ole mingisugust kontrolli Narva HEJ tootmiserežiimide üle ega ole ka teistel turuosalistel kaubanduslikke võimalusi elektrienergia Narva HEJ'st osta, sest Venemaalt impordiks ei ole Energiaturu Inspeksioon välja andnud tegevusluba.

Allikas: Statistikaamet¹

Võrgupinge tasakaalustamise leping ja muud süsteemiteenuste osutamist reguleerivad lepingud (reservid, sageduse hoidmine, jms.) on sõlmitud vastavate riikide süsteemihaldurite/põhivõrkude vahel, kelle tegevust ei mõjuta kuidagi elektriturgude avamine. OÜ Põhivõrk, kes vastavad lepingud ka täna sõlminud on, peab kooskõlas Elektrituru seadusega vastutama elektrisüsteemi varustuskinduse eest. Nii on toimitud ka teistes riikides. Valdavalt on sellised kokkulepped isegi mitmepoolsed, praegu toimib koostöö Eesti, Läti, Leedu, Venemaa ja Valgevene (ja Ukraina) vahel. Sel juhul peaks vastavad lepped sõlmima viie-kuue riigi vahel, mitte ainult Eesti ja Venemaa vahel. Alates Estlinki valmimisest saab osa süsteemiteenused osta ka Soomest. Kindlasti on vajalikud riikide vahelised kokkulepped energiapoliitika vallas, kuid mitte selliste lepingute tasandil.

Oluline on veelkord rõhutada uurimistöös väljatoodud tõsiasja, et turgude avanedes muutub AS Eesti Energia üheks elektritootjaks paljudest ega saa enam kanda riikliku energiapoliitika esindaja kohustust. Turgude avamine vähendab oluliselt hoobasid, mille kaudu riigil on võimalik suunata oma energiapoliitikat. Küll aga saab riik turuosalistest sõltumatu põhivõrgu ettevõtja kaudu efektiivselt suunata elektrisektori arengut. Tuleks kaaluda põhivõrgu ettevõtja eraldamist AS Eesti Energia struktuurist otse riigi omandisse. See aitaks paremini tagada Põhivõrgu sõltumatust ja erapooletust turuosaliste suhtes ning võimaldaks riigil efektiivsemalt suunata energiapoliitikat.

Euroopa energiapoliitika ja selle mõju varustuskindlusele

Euroopa Liidu ühise energiapoliitika väljatöötamine on oluline. Siiski enne selle igakülgset toetamist tuleb väga hästi läbi mõelda, millised võivad olla nii Eesti, kui ka Balti riikide ühised erihuvid.

Esiteks. Euroopa energianälg süveneb. Venemaa kahepoolsed lepped Saksamaa ning Prantsusmaaga on selle heaks näiteks. Selle tulemuseks võib olla, et EL tasemel tehakse

¹ <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=KE03&ti=ELEKTRIENERGIA+BILANSS&path=../Database/Majandus/02Energeetika/&lang=2>

järelandmisi Venemaa energia (eelkõige gaasi) ligipääsu hõlbustamiseks ühisturule. Erinevalt teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest on Balti riikide elektrisüsteemid väga hästi ühendatud Venemaa elektrisüsteemiga. Vabama ligipääsu andmine Venemaa energiale Euroopa Liidu tasemel võib parandada ühenduse varustuskindlust, kuid selle mõju Balti riikidele oleks märkimisväärselt tugevam arvestades piiriülese kaubanduse tehnilist potentsiaali. Eesti hüvangust lähtuvalt on vaja väga selgelt teadvustada võimalikud huvid lahknemised Euroopa ühisest energiapoliitikast. Vastasel korral võime sattuda olukorda, kus Euroopa Liidu energiapoliitika halvendab meie julgeolekut ja varustuskindlust

Teiseks. Oluline on töötada välja Balti riikide ühine energiapoliitika, mis looks eeldused ühise turu tekkimiseks, annaks suunised varustuskindluse tagamiseks ning harmoniseeriks elektrienergia impordi kolmandatest riikidest. Seda on vaja vähemalt perioodiks, mil Balti riikide ja Euroopa Liidu vahel on elektrilisi ühendusi vähem, kui praegu Venemaaga. Oleme küll ülejäänud Euroopa turgudest eraldatud, kuid omavahelised ühendused on piisavad ühtse turupiirkonna loomiseks ning annavad võimaluse varustuskindluse tagamiseks üheskoos. Täna oleme olukorras, kus igas Balti riigis peab oluliselt investerima elektritootmisesse. Seda selleks, et tagada elektrinõudluse rahuldamine ka siis kui Euroopa Liidu nõudmisel suletakse Ignalina AEJ ja vanad põlevkiviplokid Narvas. Vajalikke investeeringuid on aga võimalik teha ainult sel juhul kui võimalikel investoritel on selgus ning kindlus turukorralduse osas. Praegusel ajal selline selgus puudub. Oluline on siinjuures tõik, et ühtses turupiirkonnas kehtiksid samad reeglid kolmandatest riikidest tuleva elektrienergia suhtes. Kõikidel Balti riikidel on siin väga erinevad seisukohad ja huvid. Eesti loomulikult soovib kaitsta põlevkivienergeetikat ning seetõttu ei luba elektrienergia importi Venemaalt. Läti seevastu aga sõltub imporditavast elektrienergiast ning soovib tagada võimalikult suure konkurentsi tarnijate vahel ning seetõttu võivad kõik importida elektrienergiat Lätti vabalt, ilma piiranguteta. Sellises olukorras ei ole ühisturu korral ka Eestil võimalik rakendada turutõkkeid kolmandatest riikidest tulevale elektrienergiale.

Kolmandaks. Balti riikide ühise energiapoliitika abiga tuleb kindlustada, et energiaspektori jaoks luuakse usaldusväärne ning kindel raamistik, kus on võimalik teha investimisotsuseid. Seejuures tuleb analüüsida lisaks maagaasi mõjudele ka kivisöe ja tuumaenergia ning taastuvate energiaallikate, eelkõige tuuleenergia mõju julgeolekule ja varustuskindlusele. Peame suutma ühiselt ja iseseisvalt, - st. Balti riigid koos - tagada elektrienergia nõudluse rahuldamine. See on eelduseks, et saaksime luua ühendused Põhjamaade ja Poola elektriturgudega. Vähetõenäoline on, et Põhjamaad oleksid huvitatud tugevate ühenduste ehitamisest defitsiitsesse piirkonda sellises olukorras, kus neil endilgi napib tootmisvõimsusi ning elektriinnad saavutavad uusi rekordtasemeid. Saame loota teiste abile siis kui suudame tõestada, et nende abi ei ole vaja. Nõnda nagu see on näiteks NATO-liikmelisusegi puhul.

Muud tähelepanekud

Eesti energiamajanduslik julgeolek on seotud kolme energiakandja kättesaadavusega: need on nafta, maagaas ja elekter.

Pikemas perspektiivis on julgeoleku aspektist on vähemalt samaolulised energiakandjad kivisüsi ja tuumakütus kui ainsad reaalsed alternatiivsed kütused maagaasile elektritootmises. Seega ka nendele kütustele tuleks tuleks järgnevatel uurimistöödes tähelepanu pöörata.

Selleks, et Eesti ja kogu Balti piirkonna elektrisüsteemi täielikult integreerida NORDEL-i elektrisüsteemiga peaksid elektrisüsteemide vahelised ühendused olema vahelduv-vooluühendused.

See tähendaks, et Venemaa ja Valgevenega ühendused muuta alalisvoolu ühendusteks ning täielikult tuleks muuta sagedusautomaatika toimimise põhimõtteid. Varustuskindluse ja turgude kaubanduslikuks ühendamiseks piisab täiesti ka piisava võimsusega alalisvoolu ühendustest.

Eesti huvides on säilitada kasvuhoone gaaside heitkoguste arvutamise baasaastana 1990. aasta, sest jätkusuutliku energiaspektori arendamiseks vajame täiendavaid investeeringuid, mille üheks kätteallikaks võiks olla heitkoguste kvoodi müügist saadav tulu.

Loota energiaspektori jätkusuutlikuse tagamiseks vajalike investeeringuteks vahendite saamiseks nii „noore” turule nagu CO2 kvootide kaubandus ei ole mõistlik, sest see ei ole iseenesest jätkusuutlik. Oluline on tagada, et oleksid olemas Eestis energiatootmiseks vajalikud heitmekvoodid. Investeeringute tegemisel energiatootmisesse saab arvestada vaid nende tuludega, mis kaasnevad energiatootmisega. *Easy come, easy go!*

Tootjate paigutus on ebaotstarbekas nii majanduslikult kui ka riigi julgeoleku seisukohast.

Täna on elektritootjate paiknemine majanduslikult mõistlik, sest põlevkivil põhinevat energeetikat ei ole mõeldav arendada mujal, kui põlevkivi kaevanduste lähedal. Põlevkivi kasutamine elektritootmises on aga suuresti energiajulgeoleku garandiks Eestile. Taastuvaid energiasidursse ei ole Eestis piisavalt, et tagada energiavajaduse katmine. Peamine alternatiiv oleks maagaasil põhinev elektrienergia tootmine, mis nii kallim, kui ka suurendaks ka energiajulgeolekut.

Eesti jaoks tähendab see, et gaasi hind tõuseb Soome tasemele ehk 170 kuni 180 USD/1000 m³.

2006. aasta lõpus tähendaks hinnatase 170...180 USD pigem hinnalangust.

Eestis oleks otstarbekas suurendada aastaks 2010 tuulenenergiast elektri tootmist 3,3 % elektri brutotootmisest.

Selguseta jääb, millistele eeldustele tuginedes ja millist loogikat kasutades jõuti tuuleenergia 3,3 % osakaaluni brutotootmisest. Ilma põhjendusteta numbrite välja toomine on eksitav. Miks just 3,3% ja miks brutotootmisest?